

Helsinki 17.5.2021

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Asia: Professoriliiton lausunto Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025 (VNS 3/2021 vp)

Professoriliitto (myöhemmin liitto) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025. Sivistysvaliokunta on ilmoittanut, että se tarkastelee asiaa erityisesti seuraavista näkökulmista:

- Miten selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta (VNS 3/2021 vp) huomioidaan koulutuspoliittisen selonteon (VNS 1/2021 vp) tavoitteet ja toimenpiteet?
 - Professoriliitto huomauttaa, että julkisen talouden suunnitelmassa (myöhemmin JTS) ei oteta lainkaan huomioon Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 ja koulutuspoliittisen selonteon tahtotilaa eli Suomen kilpailukyvyyn, osaamisen ja tutkituun tietoon perustuvan tuottavuuden parantamista.
 - JTS on ristiriidassa koulutuspoliittisen selonteon kanssa, sillä siinä ei ole varattu rahoitusta kaavailtujen tutkintomäärien nostoon ja ylimmän opetuksen laadun takaamiseen.
- Korona-aikana syntyneet ongelmat koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta; osaamisvaajeen korjaaminen ja hyvinvoinnin moniammatillinen tukeminen jo varhaiskasvatuksesta alkaen
 - Tutkimusrahoituksesta leikkaaminen tarkoittaa myös leikkausta koulutuksesta, koska opetus perustuu tutkimukseen ja yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstö sekä opettaa että tutkii.
- Veikkauksen tuotoilla rahoitettavat kohteet.
 - Veikkausvoittovarojen kompensoimatta jättäminen vuodesta 2023 alkaen tarkoittaa leikkauksia tieteeseen ja ylimpään opetukseen sekä laajoja yt-neuvotteluita.
 - Tutkimusrahoituksen leikkaaminen lisää tutkijoiden siirtymistä pois Suomesta ja vähentää Suomen kansainvälistä houkuttelevuutta korkean osaamistason maana.

Lausunnon pääkohdat:

- Tavoite nostaa tutkimus- ja kehittämismenojen 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteen karkaa kauas, mikäli hallitus toteuttaa julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2022–2025 kaavailemansa leikkaukset tieteeseen ja siihen perustuvaan ylimpään opetukseen. Vahva TKI-toiminta on kestävän taloudellisen kehityksen, innovaatioiden ja uusiutumisen pohja. Se on oleellinen edellytys meneillään olevan pandemian aiheuttamasta kriisistä selviytymisen sekä tuleviin ughiin varautumisen ja yhteiskunnan kriisinkestävyyden kannalta.
- Vuodentakaiseen selontekoon verrattuna sekä kansantalouden että julkisen talouden näkymät ovat parantuneet huomattavasti - myös verokertymään ennustetaan huomattavaa parannusta. Valtionhallinnon (ja kuntatalouden) tehostamisessa tutkitulla tiedolla on suuri merkitys.
- JTS:ssa kuvatut julkisrahoitteiset toimet on fokusoitu tukemaan nykyistä teollista rakennetta, vaikka yhteiskuntamme on monimutkaistumassa, kaupungistumassa ja kohtaamassa digitalisaation ja väestön vanhenemisen mukanaan tuomia muutoksia. Kehitys ei ole terve. Nykyisellä tiellä jatkaminen on myös biodiversiteetin ja ilmastovoitteiden kannalta epäoptimaalinen.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

- JTS:n sisältämät valtion kymmenien miljardien vastuut tulee ottaa erityiseen riskienhallinta-tarkasteluun ja samalla selvittää ja minimoida yritystukien tuottavuuden kehitystä haittaavat vaikutukset. Näillä varoilla on mahdollista pyrkiä nopeasti kohden 4 prosentin TKI-kehitystä tuottavuuden parantamiseksi ja uuden työllistävän, kilpailukykyisen ja vientikelpoisen palvelutuotannon kasvattamiseksi.
- 4 prosentin TKI-tavoitteen lisäksi tavoite 100.000 korkeakoulututkinnon saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä vaatii satojen miljoonien eurojen vuosittaisen lisärahoituksen. Myös ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kasvattaminen nykyisestä kolminkertaiseksi, viiteentoistatuhanteen vuoteen 2030 mennessä, vaatii lisäresursseja koulutukseen sekä tutkimukseen (jatkokoulutus) kymmenien miljoonien eurojen verran. Jos opetuksen vaatimia resursseja ei turvata, se johtaa koulutuksen tason laskuun ja resurssien siirtymiseen yliopistojen sisällä uutta luovasta perustutkimuksesta koulutuksen toteuttamiseen.
- Tutkimuksen ja opetuksen laatu, kansainvälisesti tunnustettu tieteen ja taiteen korkea taso sekä koulutuksen luoma sivistys ja osaaminen voidaan saavuttaa vain riittävän suurilla investoinneilla tutkimukseen ja koulutukseen. Kilpailijamaat ovat tämän oivaltaneet ja kuro-neet kaulaa Suomeen.

Yksityiskohtainen tarkastelu:

Taloukasvun edellytykset

Hallituksen tavoitteena on nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Selonteon mukaan julkisten tutkimus- ja kehittämismenojen kasvattaminen T&K-menoja koskevan tavoitteen saavuttamiseksi lisäisi julkista velkaa ja kasvattaisi velkasuhteen taittamista laskevalle uralle koskevan tavoitteen edellyttämän julkisen talouden vahvistamistarpeen n. 4 mrd. euroon. Professoriliiton näkemyksen mukaan 4 prosentin (BKT) tavoitetilan saavuttaminen edellyttää noin 200 miljoonan euron vuosittain kumuloituvaa julkista lisäpanostusta tutkimukseen ja kehittämiseen, eikä se välttämättä edellytä julkisen velan ottamista. Professoriliitto myös muistuttaa siitä, että 4 prosentin tavoitteeseen sitouduttaessa rahoituksen muodolle ei ole asetettu edellytyksiä.

Selonteon mukaan kasvutoimille luo perustan EU:n kertaluonteisesta elpymisvälineen (Next Generation EU), erityisesti sen elpymis- ja palautumistukivälineen, rahoituksella toteutettava Suomen kestävä kasvun ohjelma. Liitto toteaa, että kyse on kertaluonteisesta resursoinnista.

Liitto muistuttaa, että korkealaatuisen tutkimuksen tulokset ovat yliopistojen opetuksen perusta ja uusien sovellusten mahdollistaja kaikkialla yhteiskunnassa. Tutkimuksen ja opetuksen laatu, kansainvälisesti tunnustettu tieteen ja taiteen korkea taso ja koulutuksella aikaansaatu osaaminen voidaan saavuttaa – ja pitää – vain riittävän suurilla investoinneilla tutkimukseen ja koulutukseen. On myös huomattava, että tieteellisen tutkimuksen ja korkeakouluopetuksen korkein kansainvälinen taso kohoaa jatkuvasti. Investoitaessa vapaaseen tutkimukseen parannetaan tiedeyhteisön edellytyksiä käynnistää nopeasti tutkimus, joka auttaa ymmärtämään muuttuvaa maailmaa ja ajankohtaisia ongelmia paremmin. Se johtaa myös varhaisempiin läpimurtoinnovaatioihin, jotka vauhdittavat kestävä kasvua ja ongelmien ratkaisuja. Pandemia on osoittanut meille kaikille tieteen merkityksen hyvinvoinnille yhteiskunnalle.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

Kehysmenojen uudelleenkohdennus eli leikkaukset vuodesta 2023 alkaen

Hallitus päätti puoliväliriihessä pysyvien kehysmenojen alentamisesta 370 miljoonalla eurolla vuodesta 2023 alkaen. OKMn osuus on 35 miljoonaa euroa. TEMn osuus yhteensä 42 miljoonaa euroa. Lisäksi Luonnonvarakeskus Lukelta leikataan 5 miljoona euroa vuositasona.

OKMn linjausten mukaan strategisen tutkimusrahoituksen valtuutta alennetaan edelliseen kehyspäättökseen verrattuna pysyvästi 25 miljoonaa euroa ja Suomen Akatemian tutkimushankkeiden myöntämisvaltuutta 10 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lähtien. Suomen Akatemian myöntämisvaltuutta laskee myös rahapelitoiminnan tuottoarvion aleneminen ja määräaikaisen kompensaation päättyminen vuonna 2024.

TEMn linjausten mukaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukemisen valtuutta vähennetään vuodesta 2023 alkaen 23 miljoonalla eurolla.

Sitran lahjoitukseen perustuen yliopistoja pääomitetaan 67 miljoonalla eurolla vuonna 2022. Pääomittaminen toteutetaan yliopistojen varainhankinnan perusteella. Se on tervetullut, mutta kohtelee yliopistoja eri tavalla muun muassa sijainnista ja paikallistaloudesta riippuen.

Liitto toteaa, että mikäli hallitus toteuttaa julkisen talouden suunnitelmassa kaavailemansa leikkaukset tieteeseen ja siihen perustuvaan ylimpään opetukseen, tutkimus- ja kehittämismenojen nostaminen 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen karkaa kauas. Tutkimusrahoituksesta leikkaaminen tarkoittaa myös leikkausta koulutuksesta, koska opetus perustuu tutkimukseen ja yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstö sekä opettaa että tutkii. Veikkausvoittovarojen kompensoimatta jättäminen vuodesta 2023 alkaen tarkoittaa leikkauksia tieteeseen ja ylimpään opetukseen sekä laajoja yt-neuvotteluja. Tutkimusrahoituksen leikkaaminen lisää tutkijoiden siirtymistä pois Suomesta ja vähentää Suomen kansainvälistä houkuttelevuutta korkean osaamistason maana.

Rahapelitoiminnan tuotot

Veikkaus Oy:n tuloutus jää arvioiden mukaan selvästi aiempaa tasoa alemmaksi viime vuosiin verrattuna. Selonteon mukaan rahapelitoiminnan tuottojen alenemista kompensoidaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla vuonna 2022 yhteensä 174 miljoonalla eurolla ja vuonna 2023 yhteensä 161 miljoonalla eurolla. Liitto katsoo, että opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle kohdistuvat kompensaatioita tulee jatkaa vuoden 2023 jälkeenkin. Tieteen osuus rahapelitoiminnan tuotoista on reilut 100 miljoonaa euroa vuositasona. Mikäli kompensaatiota ei jatketa, tarkoittaa se leikkauksia tutkimukseen ja ylimpään opetukseen, ja laajoja yt-neuvotteluja yliopistoihin.

Koulutuspoliittinen selonteko

Koulutuspoliittisessa selonteossa todettiin TKI-tiekartan toimeenpano ja sen vaatimat pysyväisluonteiset panostukset OKM- ja TEM-sektorin pääluokkiin sekä sektoriensa TKI-toiminnasta vastaaville muille ministeriöille. Julkisen talouden suunnitelma (JTS) on ristiriidassa koulutuspoliittisen selonteon kanssa tieteeseen ja ylimpään opetukseen vuodesta 2023 lukien kohdistettavien leikkausten johdosta.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

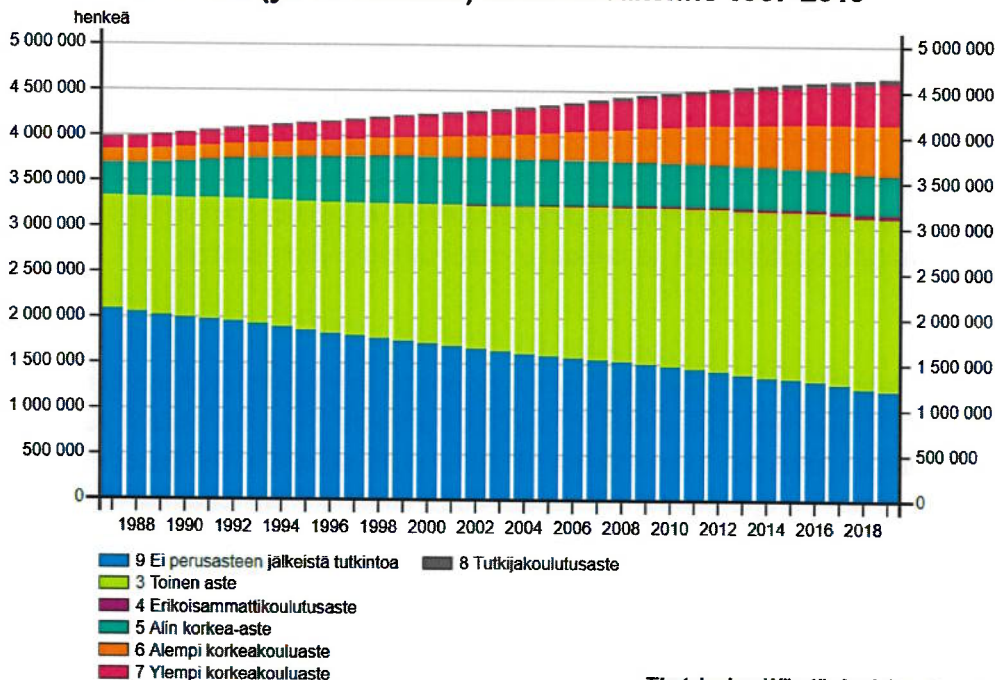
Hallitukselta ja oppositiolta tarvitaan nyt konkreettisia käytännön toimia niiden rahoitusedellytysten kehittämiseksi, joilla Suomi nostetaan takaisin tieteen, tutkimuksen ja kehittämisen maailman kärkeen. Parlamentaarinen työryhmä on askel oikeaan suuntaan ja sen työ pitäisi viedä nopeasti JTS-prosessiin.

Liitto toteaa, että jotta TKI-rahoituksen BKT-osuus voisi nousta 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä, rahoituksen määrän lisäksi tarvitaan merkittävä muutos rahoituksen laatuun. Yliopistojen lyhytaikaisen ja kilpaillun rahoituksen osuutta on vähennettävä ja pitkäaikaisen ei-tulosperusteisen perusrahoituksen osuutta on nostettava, jotta tutkijoilla olisi mahdollisuuksia harjoittaa pitkäaikaista tutkimustoimintaa, tehdä yhteistyötä teollisuuden kanssa ja hankkia kansainvälistä rahoitusta. Pitkäjänteisyyttä tavoitellaan myös tiekartan perusteella kehitteillä olevalla TKI-kumppanuusmallilla, joka tulee ottaa käyttöön mahdollisimman pian tai viimeistään seuraavalla EU-ohjelmakaudella.

Yliopistojen rahoituksen painopistettä tulee siirtää tutkintomääristä vapaaseen tutkimukseen. Professoriliiton teettämän ja 23.4.2021 julkistetun yliopistojen sisäisiä rahoitusmalleja koskevan selvityksen mukaan yliopistojen sisäiset rahoitusmallit seuraavat nykyistä OKM:n mallia muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta suhteellisen tarkasti. Rahoituksen painopistettä tulee siis siirtää lyhyen aikavälin tuloksellisuusrahoituksesta ja harkinnanvaraisesta rahoituksesta yliopistolaissa edellytettyyn perusrahoitukseen eli pitkäjänteiseen rahoitukseen, joka antaa yliopistoille mahdollisuuden päättää rahoituksen kohdentamisesta yliopistoissa niiden omien strategisten valintojen mukaisesti.

Koulutuspoliittisessa selonteossa on määritelty tavoitetilä, jossa Suomessa on vahva, laadukkaan ja vaikuttavaan kasvatukseen, koulutukseen, tutkimukseen ja kulttuuriin rakentuva sivistysperusta. Tavoitetilan mukaan suomalaisten koulutus- ja osaamistason tulisi olla maailman kärkeä. Näin ei ole tällä hetkellä, sillä korkeakoulutettujen suhteellinen osuus on pienempi kuin lähimmissä maissa, 32 % (Tilastokeskus, 2020, kuva alla). JTS ei tuo tähän korjausta.

Väestön (yli 15-vuotiaat) koulutusrakenne 1987-2019

Tilastokeskus / Väestön koulutusrakenne

PROFESSORILIITTO
PROFESSORFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

Vaikka absoluuttinen tutkinnon suorittajien määrä onkin kasvanut, on samaan aikaan kansainvälis-tyminen, opiskelijoiden heterogeenisuus, digitalisoituminen ja samanaikainen kirstynyt kilpaillun tutkimusrahoituksen hakupaine on lisännyt yliopisto- ja korkeakouluopettajien taitovaatimuksia ja työmäärää. Tätä taustaa vasten, Professoriliiton kannattama ja toivoma lisäys nuorten aikuisten korkeakoulututkintojen suhteellisen osuuden kasvattamisessa 50 prosenttiin, vaatii huomattaviakin lisäresursseja.

Professoriliitto toteaa, että korkeakoulutettujen määrän nostaminen edellyttää merkittäviä lisäresursseja koko koulutuksen keston ajalta opetukseen, siihen liittyvään tutkimukseen, kumppanuuk-sien hyödyntämiseen ja opintososiaalsiin etuuksiin. TKI-tiekartan toimeenpaneminen, jotta 4 pro-sentin (BKT) tavoitetilan saavutetaan tarkoittaa tutkimuksen ja kehittämisen osalta noin kolmen mil-jardin vuosittaisia julkisia ja erityisesti yksityisiä lisäpanostuksia.

Professoriliitto edellyttää, että 50 % korkeakoulutustavoite vuoteen 2030 mennessä eli 100.000 uutta korkeakoulututkintoa tulee toteuttaa koulutuksen korkea laatu säilyttäen ja täysimääräisesti resursoiden. Tämä edellyttää satojen miljoonien eurojen lisäresursointia vuositasolla.

Ajatus siitä, että yliopistoissa (ja ammattikorkeakouluissa) aina vain opetettaisiin enemmän, on il-man lisäopettajia mahdoton. Muussa tapauksessa tämä tarkoittaa sitä, että henkilöresursseja siir-retään tutkimuksesta opetukseen. TKI-rahoituksen BKT-osuuden nostaminen 4 prosenttiin edellyt-täisi henkilöresurssien siirtämistä pitkäaikaiseen perustutkimukseen.

Koulutuspoliittisen selonteon mukaan korkeakoulut lisäävät laajapohjaisella yhteistyöllä ulkoma-alaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden rekrytointia suomalaisiin korkeakouluihin. Osaajatarpeisiin vas-taamiseksi vuosittainen uusien ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrää kasvaa nykyisestä kolminkertaiseksi, viiteentoistatuhanteen vuoteen 2030 mennessä.

Liitto toteaa, että yliopistojen autonomia on turvattu lailla. Autonomiaan kuuluu myös opiskelijoiden valitseminen. Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kasvattaminen on hyvä tavoite, mutta vaatii erityistä resursointia yliopistoilta kuin muiltakin toimijoilta (lupa-asiat, perhepoliittiset asiat, päivähoitopaikat jne.).

Professoriliitto-Professorsförbundet

Jukka Heikkilä
puheenjohtaja

Tarja Niemelä
toiminnanjohtaja